

УДК 378.792.8.793.3/796-045

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-6\(36\)-2052-2061](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-6(36)-2052-2061)

Шумакова Світлана Миколаївна доцент, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри режисури, Харківська державна академія культури, м. Харків, <https://orcid.org/0000-0002-2269-3149>

Островська Марина Василівна старший викладач кафедри режисури, Харківська державна академія культури, м. Харків, <https://orcid.org/0009-0004-6580-3856>

Лебедь Андрій Сергійович викладач кафедри майстерності актора, Харківська державна академія культури, м. Харків, <https://orcid.org/0009-0005-1667-5621>

Сікалов Ігор Андрійович викладач кафедри режисури, Харківська державна академія культури, м. Харків, <https://orcid.org/0009-0005-7958-8365>

КОНЦЕПЦІ І СТРАТЕГІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІНДУСТРІЇ ПЕРФОРМАТИВНИХ МИСТЕЦТВ

Анотація. Сьогодення вимагає оновленнями філософії, змісту, методології, стратегій, інструментарію фахової підготовки, реструктуризації та зростання ефективності, оптимального розвитку освітніх форматів і технологій в межах цілісності та конструктиву процесу навчання майбутніх фахівців індустрії перформативних мистецтв.

Змістовоутворювальний базис в руслі змін освітніх парадигм з посиленням професійного вектору спеціальної підготовки постає в якості актуальної стратегії моделювання самого процесу освіти фахівців індустрії перформативних мистецтв. Це – перенесення найпосиленішого акценту на особистість як суб'єкт навчальної діяльності в особистісно-орієнтованій моделі навчання з метою спровокувати в діях здобувача освіти максимальне занурення в примат креативу творення. Фахова підготовка має оперувати інноваційними концепціями і підходом до трансформацій навчального процесу. Освітні тенденції підготовки вбачаються в стратегічній меті забезпечення високої компетентності та професійної майстерності майбутнього фахівця, здатного на інноваційне творення складних креативно-інтелектуальних проєктів, доведення ознак рівня мистецької сформованості

здобувача освіти до рівня експерта обраної ним сфери визначенням індивідуальної траєкторії навчання з власними професійними пріоритетами.

Акцентовано інтенсив актуалізації новітніх освітніх цінностей висуванням як драйверу спроможність до професійної діяльності відповідно до становлення митця, здатного до максимального творчого самовираження, самоактуалізації, готовності у викликах часу інноваційно вирішувати професійні проблеми. Інтерпретована стратегія і концепції фахової підготовки майбутніх фахівців індустрії перформативних мистецтв: інтеграція міждисциплінарності. індивідуалізація навчального процесу, концепція навчання протягом життя (Lifelong Learning), практикоорієнтованість і дуальна освіта, твердження нової ролі митця в соціокультурному просторі сьогодення, крім того, інноваційний підхід проєктно-орієнтованого навчання (Project-Based Learning).

Ключові слова: професійна ідентифікація в культурно-мистецькому просторі; підготовка компетентних фахівців індустрії перформативних мистецтв; професійний креатив та особистісне самовизначення; концепції та інноваційні педагогічні підходи фахової підготовки; стратегія.

Shumakova Svitlana Mykolaivna Associate Professor, PhD in Art Studies, Associate Professor of Directing Department, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv, <https://orcid.org/0000-0002-2269-3149>

Ostrovskaya Maryna Vasylivna Senior Lecturer at the Department of Art Direction, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv, <https://orcid.org/0009-0004-6580-3856>

Lebed Andrii Serhiyovych Lecturer at the Department of Actor Skill, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv, <https://orcid.org/0009-0005-1667-5621>

Sikalov Ihor Andriyovych Lecturer at the Department of Art Direction, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv, <https://orcid.org/0009-0005-7958-8365>

CONCEPTS AND STRATEGY OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN THE PERFORMING ARTS INDUSTRY

Abstract. The present demands updates in philosophy, content, methodology, strategies, professional training tools, restructuring and increasing efficiency, optimal development of educational formats and technologies within the integrity

and constructivity of the training process for future professionals in the performing arts industry.

The content-forming basis in the context of changes in educational paradigms with the strengthening of the professional vector of special training appears as a relevant strategy for modeling the very process of educating specialists in the performing arts industry. This is the transfer of the most intense emphasis on the individual as a subject of educational activity in a personality-oriented model of learning in order to provoke in the actions of the student maximum immersion in the primacy of creativity. Professional training should operate with innovative concepts and an approach to transformations of the educational process. Educational trends in training are seen in the strategic goal of ensuring high competence and professional skills of the future specialist, capable of innovative creation of complex creative and intellectual projects, bringing the signs of the level of artistic formation of the education seeker to the level of an expert in his chosen field (defining an individual learning trajectory with your own professional priorities).

The concepts and strategy of professional training of future specialists in the performing arts industry are interpreted: integration of interdisciplinarity, individualization of the educational process, the concept of lifelong learning, practice-oriented and dual education, affirmation of the new role of the artist in the socio-cultural space of today, in addition, the innovative approach of Project-Based Learning.

Keywords: professional identification in the cultural and artistic space; training of competent specialists in the performing arts industry; professional creativity and personal self-determination; concepts and innovative pedagogical approaches to professional training; strategy.

Постановка проблеми. Незмінно актуалізована в культурно-мистецькому просторі сьогодення професійна ідентифікація, як творче самовизначення та пріоритет профпоглибленої підготовки фахівців індустрії перформативних мистецтв в насущному динамізмі трансформацій системи освіти, ґрунтується на формуванні потенціалів здобувача освіти в горизонтах здатності до креативу самовираження, самоактуалізації особистості в наявних реаліях конкурентності.

Перформативні мистецтва (охоплюючи сучасні артпрактики, театральне, хореографічне, музичне та мультижанрові мистецтва) дедалі частіше виступають майданчиком для соціального діалогу, критичного осмислення сучасності та естетичних експериментів. Фахова підготовка митців індустрії перформативних мистецтв (майстрів галузі сценічного мистецтва) ініціює освітні методології, що адаптивні до новітніх викликів, серед яких ключовим постає переформатування педагогічних стратегій (у фокусі

міждисциплінарної інтеграції, актуалітету soft skills, цифровізації тощо (Bremner, 2021), (Dogani, 2023), (Goodwin, 2024), (Shak, 2020), (Smarandache at all, 2022), (Shumakova, Ostrovskaya, 2025), (Shumakova, 2025), (Tang, 2023), (Tezer, 2024), (Woods, Copur-Gencturk, 2024)), що актуалізує розширення дослідницьких осмислень.

Мета статті – інтерпретувати в площині актуальної проблематики викликів часу концепції підготовки фахівців індустрії перформативних мистецтв.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Погляди щодо сучасних вимог до змісту освіти, педагогічних підходів і технологій, засобів контролю, насамперед, до нового бачення цілей та оцінки результатів професійної підготовки, які позиціонують педагогічні стратегії нині актуального студентоорієнтованого освітнього процесу відбиває широкий спектр досліджень (Bremner, 2021), (Dogani, 2023), (Goodwin, 2024), (Shak, 2020), (Smarandache at all, 2022), (Tang, 2023), (Tezer, 2024), (Woods, Copur-Gencturk, 2024) та ін.

Зокрема, виявляється зростання теоретичних та емпіричних наукових розробок щодо формування сучасних освітніх інструментів та визначення критеріїв оцінки освіти в українському освітньому просторі сьогодення (О. Безгін, О. Бернадська, І. Кочарян, О. Успенська та ін.). Крім того, є помітним вектор проблематизації в мистецькій освіті реалізації творчого потенціалу здобувача освіти (О. Локшина, І. Кузнецова, Ф. Ващук, О. Берегова та ін.). Згадані дослідження тією чи іншою мірою стосуються пошуку точок дотику педагогічних інтенцій і потенціалу перформативних мистецтв, коли, освітня змістовність осмислюється організованою новим розумінням мистецького.

Перформативні мистецтва (з «відчайдушними пошуками» правди існування «тут і зараз»), стверджуючи усвідомлений діалог, коли публіка стає співавтором і співтворцем унікального творчого акту, що інспірує креатив «живих» мислеобразів у своїй смисловій невичерпності, безсумнівно, виступає не просто креативним, а витончено креативним полем образотворення. Проте індустрія перформативних мистецтв стійко означає факт: талановитим молодим людям важче стає досягти успіху, стати справді відомими та створити нове, інноваційне, що запам'ятовується на роки, десятиліття.

Пріоритет креативного художнього самовираження нині є магістральним вектором переорієнтації професійної підготовки майбутніх фахівців індустрії перформативних мистецтв, що, по суті, переакцентує педагогічне мислення в руслі конструктивних змін. Відповідно, професійна підготовка покликана формувати принципи впровадження нових освітніх технологій і методологічних підстав процесу навчання як творчо-

дослідницького пошуку (Smarandache at all, 2022), (Shumakova, Ostrovskaya, 2025), (Shumakova, 2025) та ін. Як превалюючі завдання слід виділити:

акцентування змістових горизонтів професійної ідентифікації здобувача освіти в сучасному просторі перформативних мистецтв;

поглиблення підготовки здобувача освіти приматом позиціонування як першочергового принципу зростання «професійної особистості» у всій повноті компетентнісного діапазону – як мета ефективної професійної самореалізації з отриманням справжнього задоволення від власних потенцій та актуалітетів реалізації мистецьких інтенцій.

Виходячи в опорі професійної підготовки сучасних спеціалістів індустрії перформативних мистецтв в превалюючі компетентнісні орієнтації, ефективним постає вже з першого курсу особливе приділення викладачами навчальної уваги тим здобувачам освіти, які свідомо прагнуть максимального вкладання зусиль в навчання, всеціло розвиваючи власні творчі здібності, бо дійсно пов'язують зміст своєї освіти з дієвим в подальшому просуванням майбутньої сценічної кар'єри. (На протилежність здобувачам з обмеженим досвідом самостійного навчання (що потребує окремої підтримки й настанов викладача) і тим здобувачам, які свідомо залишається в індіферентному ставленні до «перенапруженого навчання»). Навчальна зацікавленість кожного здобувача освіти має знайти свій особливий шлях реалізації за умов дистанційного формату навчання (наявні реалії ХДАК) в гнучких рамках організованого викладачем освітнього процесу з формуванням найбільш дієвого новітнього навчально-педагогічного інструментарію. Вагомою особливістю процесу професійної підготовки має стати актуалізована роль творчої майстерні не просто в притаманній їй естетиці, а з обов'язково інваріантними ресурсами розвиваючої творчої атмосфери, як особливий шлях розкриття та реалізації індивідуального творчого потенціалу в свободі творчої ініціативи самого здобувача освіти. Творча свобода (вимагаючи набуття вищої професійної майстерності з володінням «синтезуючої інтуїції»), власне, й виявляє в процесі фахової підготовки індивідуальність особистості майбутнього художника сцени, «маркує» і продукує його неповторне «Я», не як егоїстично захоплююче бачення унікальності своєї власної персони, а те «вище «Я»», що й постає змістом процесу самотворення. У професійній підготовці, як акцентуванні особистісної творчої ідентичності, ключовим можна виділити саме навчання самотворенню в креативному пошуку (Безгін, Кузнєцова, Успенська, 2019).

Актуалізувати здобуття студентом в наявних надзвичайно складних реаліях життєвого сенсу, укладеного у професійній стратегії свого невпинного розвитку, що ініціює і пробуджує високий рівень креативності – мета і продуктивна основа побудови освітнього процесу як формування бажаної

фахової компетентності здобувача і уможливлення його ефективної соціокультурної адаптації. Отже, це – шлях до самоактуалізації і самовизначення здобувача освіти – як формування здібностей автопроєктування життєвих перспектив професійної особистості. Таким чином, професійна підготовка має сформулювати найбільш стійкий у нинішніх викликах часу ґрунт художнього самовираження та виявлення творчого потенціалу здобувача, розвивати його здатність генерувати інновації, конкурентоспроможність, професійну саморегуляцію, рівень неординарності.

Означена стратегія і тактики апелюють до таких освітніх концепцій (Shumakova, Ostrovskaya, 2025), (Shak, 2020):

інтеграція міждисциплінарності (однією з провідних педагогічних концепцій є міждисциплінарність, що поєднує перформативні мистецтва з широким спектром наукового знання історико-культурологічного, філософсько-естетичного, мистецтвознавчого, психолого-соціологічного та ін. спрямувань з технологіями, менеджментом тощо. Такий методологічний підхід сприяє формуванню розширеного кругозору, впевнених орієнтацій здобувачів освіти в культурно-мистецькому ландшафті сьогодення з набуттям універсальних компетентностей (критичного мислення, емоційного інтелекту тощо). Освітні програми мають включати навчальні курси з арт-активізму культурного менеджменту, цифрового сторітелінгу тощо);

індивідуалізація навчального процесу (з активізацією впровадження індивідуальних освітніх траєкторій. Такий методологічний підхід уможливорює поглибленню самовираження і розвитку особистої мистецької мови. Здобувачі освіти мають змогу обирати і навчальні курси, і формати навчання на будь-який запит: проєктний, дуальний, неформальний, інформальний, дистанційний, змішаний тощо);

концепція навчання протягом життя (Lifelong Learning) (у руслі європейських стратегій розвитку освіти з провідною ідеєю постійного вдосконалення та самоосвіти підготовка фахівців індустрії перформативних мистецтв сьогодні не може обмежуватися рамками формального навчання (як в мистецьких академіях ЄС). Освітні програми мають впроваджувати зміни з урахуванням опанування бажаною спеціалізацією і здобувати нові компетентності в сфері актуальних онлайн-постановок, цифрової сценографії тощо, крім того, навчальні модулі «перенавчання»);

практикоорієнтованість і дуальна освіта (безпосереднього стажування у професійному середовищі. Фахова підготовка фахівців індустрії перформативних мистецтв має здійснюватися у тісній співпраці з креативними індустріями, театрами, кіностудіями тощо);

цифровізація освітнього процесу (інтеграція цифрових технологій як нове поле інновацій і мистецьких експериментів постає ґрунтом набуття

освіти, відповідної запитам часу – VR/AR-середовища, віртуальні сцени, он-лайн-перформанси, інтерактивними платформи eTwinning, Moodle, Canvas (моделювання сценічної дії віртуального простору як особливий мистецький діалог з глядачем));

твердження нової ролі митця в соціокультурному просторі сьогодення (сучасний митець нерідко стає не просто постановником /виконавцем, а й – сценаристом, продюсером, координатором культурно-мистецьких ініціатив, масштабних проєктів міжнародного рівня, дослідником, активістом. Така постановка питання у фаховій підготовці інспірує набуття здобувачами освіти компетенцій конструктивного ведення інтердисциплінарного діалогу, самопрезентації, медіаграмотності, соціальної відповідальності тощо).

У свою чергу, професійна підготовка фахівців індустрії перформативних мистецтв тяжіє до **інноваційного підходу проєктно-орієнтованого навчання (Project-Based Learning)**, що виходить за межі традиційного освітнього процесу, коли здобувачі освіти в аналітиці кейсів оцінюють їхній трансформаційний вплив, будучи залученими у мистецько-творчий простір креативного творення – від генерації ідеї і концептуального бачення до імплементації перформативних проєктів в публічний простір, що формує широкий спектр фахових інтегрованих компетентностей, від управлінсько-комунікативних до технологічних.

Висновки. Підготовка фахівців індустрії перформативних мистецтв з орієнтацією на превалювання студентоцентрованої моделі навчання, відповідної європейському освітньому простору, ґрунтується, головним чином, на гнучкості, з концепціями міждисциплінарності, орієнтації на особистість, технологічності, що реалізує твердження митця нового покоління – адаптивного, креативного, професійно свідомого.

Література:

1. Атрощенко Т., Яцура М. Наукові проєкції феномену «професійна культура». Молодь і ринок, 2022. № 7–8 (205–206). С. 72–76. DOI: 10.24919/2308 4634.2022.267313
2. Безгін О., Кузнецова І., Успенська О. Художня культура і мистецька освіта України: сучасні прояви і смисли: монограф. Київ: Інститут культурології НАМ України, 2019. 208 с.
3. Бойко М. Студентоцентроване навчання в процесі управління якістю професійної підготовки майбутнього вчителя. Journal «*ScienceRise: Pedagogical Education*», 2019. №31(4). С. 41-45. DOI: <https://doi.org/10.15587/2519 4984.2019.176797>. URL: http://journals.uran.ua/sr_edu/article/view/176797
4. Bremner N. The multiple meanings of ‘student-centred’ or ‘learner-centred’ education, and the case for a more flexible approach to defining it. *Comp. Educ.* 2021. 57, P. 159–186. URL: doi: 10.1080/03050068.2020.1805863
5. Dogani B. Active learning and effective teaching strategies. *Int. J. Adv. Nat. Sci. Eng. Res.* 2023. 7, P. 136–142. URL: doi: 10.59287/ijanser.578

6. Goodwin J. R. What's the difference? A comparison of student-Centered teaching methods. *Educ. Sci.* 2024. 14, P. 736. URL: doi: 10.3390/educsci14070736
7. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2020. N 24. С. 170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392-20#Text>
8. Morel G. Student-centered learning: context needed. *Educational technology research and development.* 2021. Vol. 69. Issue 1. P. 91-92. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11423021-09951-0>. URL: https://www.webofscience.com/wos/woscc/full_record/WOS:000616868100001
9. О'Коннор Дж., Макдермот І. Системне мислення. Пошук неординарних творчих рішень. Київ: Видавництво «Наш формат». 2018. 240 с.
10. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). CS Ltd., 2015. P. 32. URL: http://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/standards-and-guidelines_for_qa_in_the_ehea_2015.pdf
11. Shak R. K. *Concepts of Learner-Centred Teaching.* Shanlax International Journal of Education. 2020. 8. P. 45–60.
12. Shumakova S. M. The Concept of the Professional In-depth Training Directing and Acting Training in Focus the Actual Vector of the Educational Paradigm. *Erbe der europäischen Wissenschaft / Heritage of European Science '2025 : Monographic series «European Science» / ScientificWorld-NetAkhatAV.* Karlsruhe, Germany, 2025. Book 37. Part 3. P. 114–123. URL: DOI: 10.30890/2709-2313.2025-37-02-021
13. Shumakova S. Ostrovskaya M. Modern Understanding and Strategic Context of Actualizing the Problem of Professional Competence Specialist of the Future Creative Directors of Art Project. *Наукові інновації та передові технології: журнал.* Київ : Видавнича група «Наукові перспективи», 2025. № 3(43) С. 911–919. URL: DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-3\(43\)-911-919](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-3(43)-911-919)
14. Shumakova S. M. Transition to a New Level of Professional Training of Competitive Directors In the Dimension of Integration Into the European Educational Space: Changing the Specialty From “Stage Arts” to “Performing Arts”. *Scientific World Journal : International periodic scientific journal / SWorld & D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov, Bulgaria.* 2025. Is.29.P. 175–183. URL: DOI: <https://doi.org/10.30888/2663-5712.2025-29-03-053>
15. Smarandache I. G., Maricutoiu, L. P., Ilie, M. D., Iancu, D. E., and Mladenovici, V. Students' approach to learning: evidence regarding the importance of the interest-to-effort ratio. *High. Educ. Res. Dev.* 2022. 41, 546–561. URL: doi: 10.1080/07294360.2020.1865283
16. Tezer M. Cognition and Metacognition in Education, Metacognition in Learning - New Perspectives. IntechOpen: London, UK. 2024. DOI: <https://doi.org/10.5772/intechopen.114857>
17. Rosinska O., Horbenko H., Zhuravska O. Researching the aspects of interaction between educators and students in the distance learning system. *Journal of Information Technologies in Education (ITE),* 2021. no. 45. Mar. 2021. P. 45-59. DOI: <https://doi.org/10.14308/ite000731> <http://www.ite.kspu.edu/index.php/ite/article/view/817>
18. Улунова Г. Є. Професійна культура: сутність, фахові особливості, розвиток : колективна монографія; кол. авт. ; відп. ред. Г. Є. Улунова. Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2016. С. 8–21.
19. Woods, P. J., and Copur-Gencturk, Y. (2024). Examining the role of student-centered versus teacher-centered pedagogical approaches to self-directed learning through teaching. *Teach. Teach. Educ.* 138:104415. URL: doi: 10.1016/j.tate.2023.104415

References:

1. Atroshchenko T., Yatsura M. Naukovi proiektivni fenomeny «profesiina kultura». [Scientific projects of the phenomenon of "professional culture"]. *Molod i rynek*, 2022. No 7–8 (205–206). S. 72–76. DOI: 10.24919/2308 4634.2022.267313
2. Bezghin, O., Kuznietsova, I., & Uspenska, O. (2019). *Khudozhnia kultura i mystetska osvita Ukrainy: suchasni proiavy i smysly* [Artistic culture and art education of Ukraine: modern manifestations and meanings]. Kyiv: Institute for Cultural Research of the National Academy of Arts of Ukraine [in Ukrainian].
3. Boyko, M.M. (2019). Student-centered learning in the process of quality management of professional training of the future teacher. *Journal «ScienceRise: Pedagogical Education»*, 31(4), 41-45. DOI: <https://doi.org/10.15587/2519-4984.2019.176797>. http://journals.uran.ua/sr_edu/article/view/176797 [in Ukrainian].
4. Bremner, N. (2021). The multiple meanings of ‘student-centred’ or ‘learner-centred’ education, and the case for a more flexible approach to defining it. *Comp. Educ.* 57, 159–186. doi: 10.1080/03050068.2020.1805863
5. Dogani, B. (2023). Active learning and effective teaching strategies. *Int. J. Adv. Nat. Sci. Eng. Res.* 7, 136–142. doi: 10.59287/ijanser.578
6. Goodwin, J. R. (2024). What’s the difference? A comparison of student-Centered teaching methods. *Educ. Sci.* 14:736. doi: 10.3390/educsci14070736
7. Zakon Ukraini «Pro vnesenniya zmin do deyakih zakoniv Ukraini schodo vdoskonalenniya osvitnoi diyalnosti u sferi vischoyi osviti» (2020). [Law of Ukraine «On Amendments to Certain Laws of Ukraine on Improving Educational Activities in the 75 DOI: 10.28925/2414-0325.2023.146 ISSN: 2414-0325. Open educational e-environment of modern University, № 14 (2023) Sphere of Higher Education»]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392-20#Text> [in Ukrainian].
8. Morel, G.M. (2021). Student-centered learning: context needed. *Educational technology research and development*, 69(1), 91-92. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11423-021 09951-0>. <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000616868100001>.
9. OConnor Dzh., Makdermot I. Systemne myslennia. Poshuk neordynarnykh tvorchykh rishen. [Searching for extraordinary creative solutions]. Kyiv: Vydavnytstvo «Nash format». 2018. 240 s. [in Ukrainian].
10. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). CS Ltd., 2015. 32 http://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/standards-and-guidelines_for_qa_in_the_ehea_2015.pdf
11. Shak, R. K. (2020). *Concepts of Learner-Centred Teaching*. Shanlax International Journal of Education. 8, 45–60.
12. Shumakova, S. M. (2025). The Concept of the Professional In-depth Training Directing and Acting Training in Focus the Actual Vector of the Educational Paradigm. *Erbe der europäischen Wissenschaft / Heritage of European Science '2025 : Monographic series «European Science» / ScientificWorld-NetAkhatAV*. Karlsruhe, Germany, Book 37. Part 3. P. 114–123. DOI: 10.30890/2709-2313.2025-37-02-021[in Germany].
13. Shumakova, S. Ostrovskaya, M. (2025). Modern Understanding and Strategic Context of Actualizing the Problem of Professional Competence Specialist of the Future Creative Directors of Art Project. *Scientific innovations and advanced technologies: journal*. Kyiv: Publishing Group "Scientific Perspectives", № 3(43) C. 911–919. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-3\(43\)-911-919](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-3(43)-911-919) [in Ukrainian].

14. Shumakova, S. M. (2025). Transition to a New Level of Professional Training of Competitive Directors In the Dimension of Integration Into the European Educational Space: Changing the Specialty From “Stage Arts” to “Performing Arts”. *Scientific World Journal* : International periodic scientific journal / SWorld & D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov, Bulgaria. Is. 29. P. 175–183. DOI: <https://doi.org/10.30888/2663-5712.2025-29-03-053> [in Bulgaria].

15. Smarandache, I. G., Maricutoiu, L. P., Ilie, M. D., Iancu, D. E., and Mladenovici, V. (2022). Students’ approach to learning: evidence regarding the importance of the interest-to-effort ratio. *High. Educ. Res. Dev.* 41, 546–561. doi: 10.1080/07294360.2020.1865283

16. Tezer, M. (2024). Cognition and Metacognition in Education, Metacognition in Learning - New Perspectives. IntechOpen: London, UK. DOI: <https://doi.org/10.5772/intechopen.114857>

17. Rosinska, O., Horbenko, H., & Zhuravska, O. Reseaching the aspects of interaction between educators and students in the distance learning system. *Journal of Information Technologies in Education (ITE)*, 2021. no. 45. Mar. 2021. P.45-59. DOI: <https://doi.org/10.14308/ite000731> <http://www.ite.kspu.edu/index.php/ite/article/view/817> [in Poland].

18. Ulunova, H. Ye. (2016). Profesiina kultura: sutnist, fakhovi osoblyvosti, rozvytok [Professional culture: essence, professional features, development]: kolektyvna monohrafiia; kol. avt. ; vidp. red. H. Ye. Ulunovoi. Sumy : Vyd-vo SumDPU imeni A.S. Makarenka. S. 8–21. [in Ukrainian].

19. Ognivyuk, V.O., Hladkova, V.M. & Fruktova, Y.S. (2019). Fundamentalna akmeolohiya – nauka XXI stolittya [Fundamental acmeology – science of the 21st century]. Monograph. Kyiv, 206 p. [in Ukrainian].